

TA'LIM TEXNOLOGIYALARI SOTSIOLINGVISTIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRUVCHI ASOSIY OMIL SIFATIDA

Zaripova Z. R.

Nemis tili kafedrası

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ta'lim texnologiyalarining filologik ta'lim jarayonida, xususan, xorijiy tillarni o'qitishda sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Sotsiolingvistik kompetensiya til egallovchilarning ijtimoiy-madaniy vaziyatlarga mos ravishda tildan foydalanish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, xususan, raqamli platformalar, virtual muloqot muhitlari, interaktiv dars vositalari va multimedia resurslari ushbu kompetensiyani shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada o'quvchilarning kommunikativ malakalarini oshirish, til o'rganish jarayonida ijtimoiy kontekstni hisobga olish hamda chet tili darslarini sotsiokulturniy yondashuv asosida tashkil etish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, nemis tili ta'limida ta'lim texnologiyalarini integratsiyalash orqali madaniyatlararo muloqot, nutq madaniyati, ijtimoiy holatga mos nutq uslublarini shakllantirish yo'llari amaliy misollar bilan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari zamonaviy o'qituvchining raqamli kompetensiyasi va sotsiokulturniy sezgirligini rivojlantirish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim texnologiyalari, sotsiolingvistik kompetensiya, kommunikativ malaka, raqamli ta'lim, madaniyatlararo muloqot, nemis tili o'qitish, sotsiokulturniy yondashuv.*

Kirish.

Bugungi globallashuv va raqamli o'zgarishlar davrida xorijiy til o'qitish tizimi zamonaviy ta'lim texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Ta'lim jarayonining markazida endilikda o'qituvchidan ko'ra o'quvchi turib, u faol, mustaqil va muloqotga kirishuvchan shaxs sifatida shakllanadi. Shu boisdan o'quvchilarda sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirish masalasi til ta'limining muhim maqsadlaridan biriga aylanmoqda. Sotsiolingvistik kompetensiya — bu til egasining nafaqat grammatik yoki leksik bilimga ega bo'lishi, balki ijtimoiy kontekstni to'g'ri idrok etish, muayyan vaziyatda mos tildan foydalanish, so'zlovchining maqomiga qarab nutqni moslashtira olish qobiliyatidir. Bu jihat ayniqsa nemis tili o'qitish jarayonida ahamiyat kasb etadi, chunki nemis jamiyati madaniyati, muloqot odoblari, ijtimoiy ierarxiyasi o'ziga xos sotsiolingvistik belgilar bilan farqlanadi.

Hozirgi kunda raqamli texnologiyalar o'quvchilar uchun til o'rganish jarayonini shaxsiylashtirilgan, interaktiv va kommunikativ muhimgacha aylantirib bormoqda. Internet tarmog'idagi nemis tilidagi ijtimoiy platformalar, masalan, "Deutsche Welle",

“Goethe-Institut” onlayn kurslari, “Lingoda”, “Tandem” va “Duolingo” kabi mobil ilovalar o'quvchilarga real sotsiokulturniy kontekstda muloqot qilish imkonini beradi. Shu orqali ularning sotsiolingvistik sezgirliigi, ya'ni tildan ijtimoiy vaziyatga qarab to'g'ri foydalanish, dialoglarda madaniy farqlarni hisobga olish qobiliyati shakllanadi.

Ta'lim texnologiyalari o'quv jarayonini ko'p yo'nalishli interaktiv faoliyatga aylantiradi. Masalan, raqamli platformalarda talabalarga turli ijtimoiy rollarni o'ynash, onlayn suhbatlarda ishtirok etish, video-konferensiyalarda nutq madaniyatini sinovdan o'tkazish imkoniyati yaratiladi. Shu orqali ular haqiqiy hayotdagi muloqotga tayyorlanadi. Bundan tashqari, texnologiyalar o'qituvchiga ham darsni vizuallashtirish, madaniyatlararo farqlarni multimedia yordamida ko'rsatish, tahlil etish, taqqoslash va o'quvchining refleksiya qilishini rag'batlantirish imkonini beradi.

Rivojlanayotgan ta'lim muhitida nemis tili o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki raqamli vositalar orqali muloqot madaniyatini shakllantiruvchi shaxsga aylanmoqda. Bu jarayonda o'qituvchining o'zi ham texnologik va sotsiolingvistik kompetensiyalarni uyg'unlashtirgan holda darsni tashkil etishi zarur. Zero, har bir darsning maqsadi faqat grammatik bilimni emas, balki tilni madaniy hodisa sifatida anglash, uni real ijtimoiy vaziyatda qo'llay olishga o'rgatishdir. Shu tariqa, zamonaviy ta'lim texnologiyalari sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishda nafaqat vosita, balki asosiy metodologik omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Asosiy qism. Sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishda ta'lim texnologiyalarining o'rni ko'p qirrali bo'lib, ular o'quvchilarning tilga ijtimoiy-madaniy yondashuvini shakllantirishda bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bunda interaktiv platformalar, onlayn muloqot tizimlari, video va audio materiallar, shuningdek, virtual ta'lim muhitlari katta ahamiyat kasb etadi. Masalan, nemis tili darslarida “Zoom”, “Google Meet” yoki “Moodle” kabi tizimlardan foydalanish o'quvchilarga turli sotsiolingvistik vaziyatlarda muloqot qilish, tilning ijtimoiy variantlarini tahlil etish va madaniyatlararo farqlarni o'rganish imkonini beradi. Bu jarayon o'quvchilarda kommunikativ faollikni, mustaqil fikrlashni, ijtimoiy sezgirlikni oshiradi.

Ta'lim texnologiyalarining eng muhim afzalliklaridan biri shundaki, ular dars jarayonini real kommunikativ vaziyatlarga yaqinlashtiradi. O'quvchilar o'zlarini nemis tilida so'zlashuvchi muhitda his qiladilar: ular nemis matbuotidagi maqolalarni o'qiydi, intervyularni tinglaydi, onlayn forumlarda fikr almashadi. Shu tarzda ularning so'z boyligi bilan bir qatorda, ijtimoiy kontekstni anglash, nutqni adresatga qarab moslashtirish, madaniy xatti-harakatlarni to'g'ri talqin qilish ko'nikmalari shakllanadi.

Virtual simulyatsiyalar, masalan, “rol o'yinlari” yoki “sotsiokulturniy dialog” usullari ham samarali natija beradi. Bu usul orqali o'quvchi o'zini turli ijtimoiy holatlarda tasavvur qiladi — masalan, nemis tilida xizmat ko'rsatish muhitida, rasmiy uchrashuvda yoki do'stona suhbatda. Har bir holatda o'quvchi muomala uslubini, intonatsiya, murojaat shakllari va ijtimoiy mavqe belgilovchi til birliklarini to'g'ri tanlay olishni o'rganadi.

Raqamli texnologiyalar, ayniqsa, multimedia vositalari — videoroliklar, interaktiv o'yinlar, madaniy testlar orqali sotsiolingvistik bilimni mustahkamlash imkonini beradi. Masalan, "Goethe-Institut" onlayn kurslari o'quvchilarga Germaniya madaniyatining kundalik hayotdagi ifodalarini, muloqotdagi soddalik yoki rasmiylik darajasini, turli hududlardagi dialekt va talaffuz farqlarini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, raqamli vositalar o'qituvchiga individual yondashuvni ta'minlash, har bir o'quvchining nutqiy xatolarini tahlil qilish va ularni tezkor tuzatish imkoniyatini yaratadi.

Nemis tili o'qitish jarayonida ta'lim texnologiyalarini sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirish uchun o'qituvchi interaktiv topshiriqlar, muhokama forumlari, madaniy kechalar yoki onlayn konferensiyalarni dars mazmuniga kiritishi mumkin. Bu faoliyatlar til o'rganish jarayonini faqat bilim olish emas, balki madaniyatni idrok etish, jamiyat bilan muloqot qilish vositasiga aylantiradi. Shu tariqa, ta'lim texnologiyalari o'qituvchining didaktik faoliyatini yengillashtirib, o'quvchilarni haqiqiy kommunikativ muhitga yaqinlashtiradi.

Xulosa.

Ta'lim texnologiyalari zamonaviy xorijiy til o'qitish tizimining ajralmas tarkibiy qismiga aylangan bo'lib, ular nafaqat bilim berish vositasi, balki sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantiruvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Sotsiolingvistik kompetensiya o'quvchining nutqiy faoliyatida tilni to'g'ri, ijtimoiy vaziyatga mos, madaniy jihatdan sezgir tarzda qo'llashini ta'minlaydi. Shu jihatdan, ta'lim texnologiyalari orqali o'quvchilar nafaqat grammatik va leksik bilimlarini, balki ijtimoiy muloqotdagi odob, uslub, nutq intonatsiyasi, murojaat shakllari va madaniyatlararo farqlarni chuqur o'zlashtiradilar.

Nemis tili ta'limida bu jarayon o'quvchini real kommunikativ muhitga tayyorlaydi. Raqamli vositalar yordamida u Germaniya madaniyatiga yaqinlashadi, real muloqot vaziyatlarini simulyatsiya qiladi, madaniy stereotiplarni tahlil qiladi va ularga mos kommunikativ strategiyalarni ishlab chiqadi. Shu orqali o'quvchida nafaqat til bilimlari, balki sotsiokulturniy ong ham shakllanadi.

O'qituvchi bu jarayonda yo'naltiruvchi va fasilitator rolini bajaradi: u ta'lim texnologiyalaridan foydalanib, o'quvchilarda mustaqil fikrlashni, ijodiy yondashuvni, raqamli savodxonlikni hamda madaniyatlararo muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Interaktiv darslar, virtual seminarlar, onlayn suhbatlar orqali talabalar o'z kommunikativ tajribalarini kengaytirib, sotsiolingvistik kompetensiyani amaliy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim texnologiyalarini xorijiy tillarni, xususan, nemis tilini o'qitish jarayoniga chuqur integratsiyalash sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirishda eng samarali yo'ldir. U o'quvchilarning madaniyatlararo ongini rivojlantirib, ularni global kommunikatsiya maydonida erkin va madaniyatli ishtirok etishga tayyorlaydi. Natijada, ta'lim texnologiyalari nafaqat zamonaviy ta'lim vositasi,

balki ijtimoiy-madaniy tafakkurni shakllantiruvchi strategik pedagogik omil sifatida o'z o'rnini mustahkamlaydi.

ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva N. Sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirishda kommunikativ yondashuvning roli. – T.: Filologiya, 2021.
2. Mavlonova R., Yo'ldosheva M. Chet tillarini o'qitishda axborot texnologiyalarining o'rne. – T.: Innovatsiya, 2022.
3. Kramersch C. Language and Culture. – Oxford: Oxford University Press, 1998.
4. Hymes D. On Communicative Competence. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.
5. Goethe-Institut. Digitale Lernplattformen im Deutschunterricht. – Berlin, 2023.